

УДК 321.7–027.19(439)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.24>

А. В. Приходько

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7128-8724>

аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДЕКОНСОЛІДАЦІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ В УГОРЩИНІ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Постановка проблеми. У 1991 р. виходить книга С. Гантінгтона «Третя хвиля: демократизація наприкінці ХХ століття» в якій він висунув оригінальну хвилову концепцію демократизації політичних систем. Сутність її полягає у збільшенні в певний час кількості демократій (хвиля демократизації) і відповідно у зменшенні кількості демократичних режимів (хвиля відкату). Третя демократична хвиля, на думку вченого, почалася в 1974 р. у південній Європі (Греція, Португалія, Іспанія), «прокотилася» країнами Центральної Європи, досягла Союзу Радянських Соціалістичних Республік, спричинивши «парад суверенітетів» і до кінця ХХ ст. пішла на спад [16]. «На піку цієї хвилі експерти визнали 98 країн з вільно обраним урядом супроти 80, які контролюють диктатори» [7, с. 9].

А вже з початком ХХІ ст. ми можемо констатувати нову глобальну хвилю відкату від демократії, яка торкнулася низки країн усього світу (до 2019 р. кількість демократій скоротилася до 87, а кількість диктатур зросла до 92) [7, с. 9], в тому числі країн Центральної Європи, особливим кейсом серед яких стала Угорщина, відкатний режим якої дістав публіцистичну назву «орбанізм», який категорією політичної науки можна ідентифікувати як «дефективна демократія», а точніше (за дефініцією самого В. Орбана) «неліберальна демократія» [21]. Крім Угорщини аналогічні процеси спостерігаються після 2010–2015 рр. у Польщі та Словаччині, до певної міри в Чехії, а з розв'язанням росією повномасштабної війни проти України вони поглиблюються у багатьох країнах Європейського Союзу. Вивчення особливостей та причин описаних вище процесів і обумовлює актуальність такого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики неліберальних демократій займалися такі зарубіжні дослідники, як Ф. Закарія [23], Ю. Марущак [17], В. Меркель [18], А. Круассан [19], Г.-Ю. Пугле [22] та інші. Зазначимо, що один із перших окреслив сутність неліберальних демократій Ф. Закарія, а в подальшому вказана проблематика вивчалася як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями в рамках транзитологічної парадигми. У вітчизняній політичній науці особливості дефектних, в тому

числі неліберальних / ліберальних демократій досліджували такі науковці: О. Берталон [1], П. Гайдаєнко [2], О. Григор'єв [4], Н. Кадук [9], О. Романюк [14] та інші. Вітчизняними фахівцями у наукових розвідках були проаналізовані низка питань, які пов'язані як з функціонуванням неліберальних демократій загалом (П. Гайдаєнко, О. Романюк), так і особливостями інституціалізації ліберальної демократії в Угорщині (О. Берталон, О. Григор'єв, В. Грубов), та інших країнах Центральної Європи (О. Григор'єв, П. Гайдаєнко).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). **Мета статті** – дослідити особливості інституціалізації ліберальної демократії в Угорщині. Для досягнення мети необхідне вирішення наступних дослідницьких завдань: 1) охарактеризувати концепт «неліберальної демократії» в політичній науці; 2) окреслити особливості становлення ліберальної демократії в Угорщині.

Виклад основного матеріалу. В. Меркель і А. Круассан визначають дефектні демократії як «системи врядування, що характеризуються наявністю значимого та дієвого виборчого режиму, який регулює доступ до влади (вільні, таємні, рівні та загальні вибори), проте вони мають суттєві функціональні обмеження інститутів, що забезпечують політичну участь та захист базових політичних прав і громадянських свобод, а також неефективний горизонтальний контроль над демократично легітимною владою» [19, с. 4].

Типологія дефектних демократій, на думку О. Романюка, передбачає їх розподіл на чотири субтипи: «1) ексклюзивна демократія (спричиняється пошкодженнями у виборчій системі та сфері політичних прав); 2) демократія з анклавом (виникає у разі пошкодження ефективності демократичного врядування в одному з сегментів суспільства); 3) неліберальна демократія (характеризується пошкодженням верховенства права); 4) делегативна демократія (порушення системи стримувань і противаг)» [14, с. 119].

«Термін «неліберальні демократії» (нім. *illiberale Demokratie*, англ. *illiberal democracy*), – зазначає в своєму дослідженні І. Застава, – був введений американськими сходознавцями для позначення специфічних режимів нових індустріальних країн Південно-східної Азії, для яких (як пізніше

для Тайваню і Південної Кореї) були характерні поєднання елементів формальної процедурної демократії і жорсткого авторитаризму» [8]. Нове відкриття цього терміну зробив у американський політолог Ф. Закарія, який у 1997 р. в статті «Виникнення неліберальних демократій» (журнал «Foreign Affairs») констатує, що половина країн в яких відбувається процес демократизації являють собою неліберальні демократії [23]. А пізніше в книзі «Майбутнє свободи: неліберальна демократія в США і за її межами» (2003) Ф. Закарія визначає неліберальну демократію як синтез виборності і авторитаризму. Вказаний термін майже завжди використовується для особливого позначення авторитарності у представницькій (репрезентативній) демократії, в якій представникам органів влади обраних людьми притаманна схильність до корумпованості та недотримання закону. Це приводить до відчуження людей від діючої влади. Неліберальні демократичні уряди вважають, що якщо в них є мандат, то вони можуть діяти так, як вважають за доцільне, ігноруючи закони або конституцію та проводячи регулярні вибори [8; 10].

«За неліберальної демократії, на думку Г.-Ю. Пугле, відбувається порушення демократичних стандартів у двох важливих сферах людської діяльності: 1) сфері громадянських свобод, де обмежуються свобода слова, інформації або асоціацій; 2) сфері стосунків громадян і держави, коли порушується рівний доступ громадян до суду, їх рівність перед законом та право меншин на захист» [22, с. 12]. Такі обмеження, як зазначає В. Меркель «зачіпають фактичну основу ліберального саморозуміння, а саме рівну свободу для всіх індивідів» [18, с. 49].

А загалом неліберальна демократія є найпоширенішим субтипом дефектної демократії, що найчастіше зустрічається в усіх частинах світу. Йдеться про те, що вона може виникати у процесі демократичного транзиту і є перехідним політичним режимом, але в той же час неліберальна демократія може бути і результатом «відкату» від демократії в державах, які успішно здійснили демократичний перехід. А також слід зазначити, що упродовж останніх п'ятидесяти років практично всі «історії успіху» у світі відбувалися при ліберальних авторитарних режимах, наприклад у Тайвані, Південній Кореї, Сінгапурі, Чилі, Китаї. Це в свою сергу має демонстраційний ефект успіху неліберальних демократій, які ще називають «спін-диктатурами» [7]. «Спін-диктатори, як зазначають С. Грієв і Д. Трейсман, розуміють, що в сьогочасних умовах насильство не завжди є необхідним і корисним. Замість жорстких репресій нові диктатори маніпулюють інформацією. Спираючись на політтехнології, які застосовує демократія, вони перетворюють засоби

інформації на службу власної підтримки. Вони маніпулюють інформацією» [7, с. 16]. До таких «ліберальних» диктаторів, чия влада базується на обмані населення, науковці відносять Лі Сянь Луна (Сінгапур, з 2004 р.), М. Мохаммеда (Малайзія, 1981–2023), Н. Назарбаєва (Казахстан, 1992–2018), У. Чавеса (Венесуела, 1999–2013), В. Путіна (Росія, з 2000 р.), Р. Т. Ердогана (Турція, з 2003 р.), В. Орбана (Угорщина, з 2010 р.) та інших [7, с. 38–39].

Збільшення кількості неліберальних демократій науковці пояснюють наступними чинниками: «1) слабкістю соціальної бази ліберального демократичного транзиту, який проявляється в слабкості середнього класу, його незначимості (або недостатньої питомої ваги в соціальній структурі суспільства); 2) слабкістю і недостатньою структурованістю громадянського суспільства; 3) відсутністю ефективної багатопартійної системи при наявності безлічі дрібних політичних партій, які не в змозі створити реальну дійсну опозицію та мобілізувати громадян для забезпечення ефективного контролю над владними структурами; 4) украй слабкою поширеністю серед громадян ліберальної політичної культури» [8]; 5) економічною кризою 2008–2010 рр., яку пов'язують з неоліберальними методами управління (звідси демонстраційний ефект позитиву авторитарних держав та повернення до консерватизму); 6) міграційними процесами (спочатку міграція з країн ЦСЄ до країн Західної Європи, потім міграційна криза 2015–2016 рр., а далі міграційні процеси до ЄС унаслідок російсько-української війни); 7) масовою трудовою міграцією з країн Центральної Європи, яка стала результатом неоліберальної трансформації та інтеграційних процесів (починаючи з 1990 рр. з країн Центральної Європи виїхало понад 20 млн. чол. [17]) та інше.

Якщо розглядати функціонування неліберальної демократії на практиці, то найбільш показовими прикладами можна вважати трансформацію політичних режимів в Угорщині [1; 4; 6] та Польщі [3; 5]. Відповідно до даних «Freedom House» (неурядова організація, яка вивчає стан демократії у світі) індекси демократії в Угорщині (до 2015 р.), а в Польщі (до 2019 р.) засвідчували наявність консолідованої демократії. В подальшому ці індекси констатують наявність в цих країнах напівконсолідованої демократії (у нашому випадку це неліберальні демократії) (Див. Табл 1). Зазначимо, що у 2019 р. «Freedom House» змінює систему оцінювання рівня демократичності політичних режимів. Так до 2019 р. консолідований демократичний режим (1,0–2,99 балів), напівконсолідований (3,0–3,99), а починаючи з 2019 р. – консолідований демократичний режим (5,01–7,00), напівконсолідований (4,01–5,00) [20].

Таблиця 1

**Оцінювання якості демократичного режиму в країнах Вишеградської групи та Україні
за даними «Freedom House»**

Країна/Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2021	2022	2023
Польща	2,21	2,32	2,57	2,89	4,93	4,57	4,54	4,54
Словаччина	2,64	2,61	2,61	2,61	5,29	5,32	5,25	5,21
Угорщина	3,18	3,29	3,54	3,71	3,96	3,71	3,68	3,57
Чехія	2,21	2,21	2,25	2,29	5,64	5,57	5,54	5,54
Україна	4,75	4,68	54,61	4,64	3,39	3,36	3,36	3,36

Джерело: побудовано авторами на основі [20]

В таблиці 1 індексування режиму в Угорщині подано у порівнянні з країнами Вишеградської групи та Україною. Як бачимо трансформація демократичного режиму в Угорщині у напівконсолідовану демократію починається з 2015 р., а в Польщі з 2019 р. Незважаючи на високі показники індексу в Словаччині, низка науковців також констатує у цій країні наявність режиму неліберальної демократії. Високі показники індексу демократії в Словаччині – це не що інше, як наслідок «інерції демократичного транзиту». Аналогічною ситуація була і в Угорщині, адже деконсолідація демократії розпочалася в ній з 2010 р., коли правоконсервативна партія «Фідес» В. Орбана здобула конституційну більшість у Державних Зборах (парламент країни).

Саме з цього часу політична система Угорщини почала суттєво змінюватися. У 2010 р. був прийнятий новий «Закон про засоби масової інформації в Угорщині», який суттєвим чином посилив цензуру та обмежував їх свободу. Відповідно до закону була утворена Національна рада з питань засобів масової інформації та комунікацій, основне призначення якої контроль за їхньою діяльністю. В 2012 р. була прийнята нова Конституція, ініціаторами якої була партія «Фідес» і В. Орбан. Перш за все була змінена назва держави з «Угорська Республіка» на «Угорщина», оскільки, на думку лідерів «Фідес» попередня назва асоціювалася з комуністичним минулим. Нова Конституція Угорщини порушила баланс сил в системі стримувань і противаг за рахунок зменшення повноважень Конституційного суду та збільшуючи їх для виконавчих органів влади, в тому числі у контексті контролю діяльності парламенту та судових органів влади [15; 17].

Після внесення змін до Конституції був видозмінений виборчий закон, яким встановлювалася змішана виборча система: 106 депутатів обираються за мажоритарною системою відносною більшості, а 93 за пропорційною системою закритих партійних списків (кількість народних депутатів відповідно до нової конституції була зменшена з 386 до 199), надається право голосу угорцям-нерезидентам, скасовані обмеження щодо явки виборців тощо. А загалом можна сказати, що нова виборча система побудована під партію «Фідес».

В подальшому свою ідеологічну платформу прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан, чітко визначив під час проведення щорічного літнього табору в трансільванському місті Байле Тушнад (Румунія) в липні 2014 р., де у виступі перед своїми прихильниками зазначив, що «глобальні політичні процеси зумовили необхідність відходу в державному управлінні від ідей «ліберальної демократії», які не забезпечують сталий економічний розвиток та підвищення рівня життя в Угорщині, замість цього у сучасних умовах угорцям необхідно притримуватися принципу «захисту національних інтересів» [21]. Критикуючи цінності лібералізму, В. Орбан задекларував, що нова держава, яка формується в Угорщині, буде неліберальною демократією. При цьому угорський прем'єр-міністр, назвав прикладами «ідеальних» політичних систем, які необхідно наслідувати, такі країни як Росія, Сінгапур, Туреччина чи Китай» [21]. А після початку міграційної кризи у 2015 р. політик оголосив кінець епохи «ліберального бла-бла» і перехід Європи до християнського та національного уявлення про політику» [4, с. 74].

Таким чином, політичний курс В. Орбана в Угорщині породив новий політичний термін у Європі – «орбанізація», яка, на думку П. Гладієвського, «передбачає відмову підпорядкування офіційному Брюсселю, посилення державного управління над інститутами демократії та реформу державного сектора у бік її централізації, звернення до консервативних традицій держави, у той же час основним його недоліком угорські аналітики називають згортання демократичних принципів правління та посилення авторитарних тенденцій, що відзначається міжнародними організаціями, які досліджують рівень демократії у регіоні» [3].

Для виправдання своєї політики В. Орбан активно використовує національну риторику (необхідність внутрішньополітичної згуртованості для захисту від внутрішніх і зовнішніх ворогів) та постійно вирішує кризові явища: у 2010–11 рр. ним було вирішене питання виходу країни із економічної кризи та зупинення девальвації національної валюти, у 2012–2013 рр. відбувалася боротьба проти намагань МВФ та офіційного Брюсселя дик-

тувати умови економічної політики в Угорщині, у 2015–2016 рр. вирішувалося питання боротьби проти міграційної кризи у Європі 2015–2016 рр., у 2017–2018 рр. відбувався активний опір Уряду В. Орбана на міжнародній арені проти набуття чинності нового українського закону «Про освіту» [1; 4; 15], у 2022–2024 рр. боротьба В. Орбана проти втягування держави у російсько-українську війну і т. д. Слід зазначити, що усі вказані «войовничі» заходи уряду В. Орбана вміло вмонтовані в інформаційно-пропагандистську діяльність та супроводжуються активною підтримкою урядових органів для донесення до населення.

«З позиції сьогодення, – зазначають Грубов В. та Свиначенко В., – можна сказати, що як певна системна політика «орбанізм» позиціонує себе у вигляді 5 – кроків стратегій, які уряд В. Орбана вже частково реалізував, а інші продовжує послідовно втілювати в життя. Йдеться про наступне: 1) прийняття нової Конституції; 2) трудова держава замість ринку; 3) впорядкування еміграційної політики; 4) дотримання національної енергетичної політики; 5) діалог з угорською діаспорою і стриманість у прикордонних конфліктах» [6].

Зазначимо, що політика В. Орбана має на нинішній день домінуючу підтримку в угорському суспільстві, свідченням чого є результати останніх парламентських виборів 2022 р. «Особливістю виборчої кампанії 2022 р., – зазначають ужгородські науковці, – було утворення об'єднаної опозиції, ініціатором створення якої став экс прем'єр-міністр Ф. Дюрчань, який програвши парламентські вибори 2010 р. лідеру партії «Фідес» В. Орбану відтоді не залишав спроб отримати реванш. До складу опозиційної коаліції «В єдності за Угорщину» увійшли такі політичні партії: «Демократична коаліція», «Рух за кращу Угорщину» («Йоббік»), «Діалог за Угорщину», «Рух Моментум», «ЛМР – Зелена партія Угорщини», Угорська соціалістична партія [12; 13].

Вагомий вплив на виборчу кампанію мала війна росії проти України. В. Орбан під час виборчої кампанії позиціонував себе як захисник Угор-

щини, гарант миру і стабільності, акцентуючи на тому, що Угорщина здійснює для України гуманітарну допомогу. При цьому він категорично виступав проти надання озброєння і переміщення в Україну зброї через угорсько-український кордон [12; 13].

За результатами парламентських виборів четвертий раз поспіль (з 2010 р.) перемогу здобув блок «Фідес»/ХДНП, отримавши при цьому дві третини депутатських місць. Результати виборів подано в таблиці 2.

Таким чином, перемога партії «Фідес» на парламентських виборах свідчить, що «орбанізм», як офіційна політика Уряду має на нинішній день потужну підтримку в угорському суспільстві» [13]. І як результат дедемократизації режиму є резолюція Європарламенту (15 вересня 2022 р.) в якій зазначено, що країна під керівництвом В. Орбана стала «гібридним режимом виборчої автократії». Таке рішення Європарламент прийняв посиляючись на ерозію демократії та основних прав і верховенства закону [12].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, неліберальна / іліберальна демократія є найбільш поширеним типом дефектної демократії, а її сутність полягає у порушенні демократичних стандартів у сфері громадських свобод та монополізації виконавчої влади за рахунок ліквідації системи стримувань і противаг. Збільшення кількості неліберальних демократій на теренах Євросоюзу пояснюється низкою чинників, до найважливіших з яких відносимо: 1) слабкість соціальної бази демократичного транзиту, а відтак і слабкість середнього класу, що стало наслідком еміграції з країн Центральної Європи понад 20 млн. громадян; 2) відсутність ефективної багатопартійної системи, конкуренція мейнстримних партій і партій «нової політики» (в тому числі популістських праворадикальних), яка не завжди на користь перших; 3) міграційну кризу 2015–2016 рр. та її продовження в результаті російсько-української

Таблиця 2

Результати виборів до Державних Зборів Угорщини 3 квітня 2022 року

Партія / виборчий блок	Одномандатні округи, к-ть мандатів	Загально-державний округ, к-ть голосів (%), к-ть мандатів	Загальна к-ть мандатів	Відсоток мандатів, %
Виборчий блок «ФІДЕС» / ХДНП	88	(53,1 %) 47	135	67,8 %
Об'єднана опозиція «В єдності за Угорщину»	18	(35,0 %) 39	57	28,6 %
Партія «Наша Батьківщина»	0	(6,1 %) 6	6	3,0 %
Список німецької національної меншини	0	1	1	0,6 %
Всього	106	93	199	100

Джерело: [12]

війни; 4) економічну кризу 2008–2010 рр., яку пов'язують з неоліберальними методами управління економікою.

В країнах Центральної Європи відкат від демократії датують 2010–2015 рр. (Угорщина, Польща, Словаччина). Для кожної країни такий відкат обумовлений специфічними чинниками. В Угорщині він розпочався з перемоги партії В. Орбана «Фідес» на парламентських виборах 2010 р. та констатацією самим В. Орбаном у 2014 р. необхідності відходу в державному управлінні від ідей і методів ліберальної демократії. Відтак були внесені зміни до Конституції Угорщини, прийняті низка законів (виборчий, про мас-медіа), які були спрямовані на монополізацію влади правлячої партії та ліквідацію опозиції. Та незважаючи на ліквідацію засад демократичного устрою партія «Фідес» продовжує користуватися підтримкою угорських громадян. Так на парламентських виборах 2022 р. вона четвертий раз поспіль (з 2010 р.) здобуває перемогу на виборах, отримуючи 2/3 депутатських місць.

Подальші наукові розвідки у даному контексті можуть бути пов'язані з результатами виборів в Угорщині 6–9 червня 2024 р. до Європарламенту на яких партія «Фідес» хоч і перемогла на виборах з результатом 44,8% (10 депутатських місць), але поряд з нею (вперше за електоральну історію з 2010 р.) 29,6% отримала нова опозиційна партія «Тиса» (лідер П. Мадяр). Поява нової опозиційної сили в неліберальних демократіях (в яких залишається дієвим інститут виборів) може привести до «електоральної революції», а відтак і до падіння попереднього режиму.

Література

1. Бертолон О. Політика Віктора Орбана щодо консолідації влади в Угорщині за період 2010–2018 років. *Регіональні студії*. Випуск 18. Ужгород, 2019. С. 73–77.
2. Гайдаєнко П. Між неліберальною демократією і популізмом: мажоритарний авторитаризм у європейському політичному контексті. *Політичне життя*. 2024. № 1. С. 63–68.
3. Гладієвський П. Польська «Орбанізація»? URL: <http://zbruc.eu/node/45100/> (дата звернення 29.05.2024).
4. Григор'єв О. Демократична перспектива Угорщини: проєкція на реформи В. Орбана та партії «Фідес» (2010–2018). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2018. Випуск 24. С. 72–77.
5. Григор'єв О. Дефекти демократії Польщі: неліберальна інституціоналізація 2015–2018 років. *Науковий журнал «Політікус»*. 2018. Випуск 5. С. 51–55.
6. Грубов В., Свиначенко В. Угорський «орбанізм» як виклик європейській солідарності. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1108/1530> (дата звернення 29.05.2024).
7. Гурієв С., Трейсман Д. Спін-диктатори. Як змінюється обличчя тиранії в XXI столітті. К.: Видавництво Букшпел, 2023. 432 с.
8. Застава І. Концепт неліберальної демократії в політичній науці. URL: <file:///D:/Downloads/3342-Article%20Text-7025-1-10-20150703-1.pdf> (дата звернення 29.05.2024).
9. Кадук Н. Концептуальні засади неліберальної демократії. *Регіональні студії*. 2019. № 18. С. 16–19.
10. Крастев І. Антіліберальна революція у Східній Європі. URL: <https://zbruc.eu/node/79307> (дата звернення 29.05.2024).
11. Кудрін Ф. Європарламент постановив, що Угорщина більше не може називатись демократією. URL: <https://tyzhden.ua/News/255696> (29.05.2024).
12. Остапеч Ю., Радько А. Вплив парламентських виборів в Угорщині 2022 року на акторний склад та конфігурацію партійної системи. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 81–86.
13. Остапеч Ю., Мартинкович М. Характеристика партійного ландшафту країн Європейського Союзу за результатами парламентських виборів 2022 року. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 82–93.
14. Романюк О. Що таке «дефектні демократії» і якими вони бувають. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 2. С. 114–123.
15. Що таке неліберальна демократія і як її запроваджують в Угорщині? URL: <https://zakarpattyua.net.ua/News/187840-ShCHO-take-neliberalna-demokratiia-i-ia-k-ii-zaprovadzhuiut-v-Uhorshchyni> (дата звернення 29.05.2024).
16. Huntington S. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Samuel P Huntington. Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1991, 384 p.
17. Marušiak J. *Change of Political Landscape in Central Europe since 2010. Discourse and Politics*. Edited by Dejana M. Vukasović and Petar Matić. International Thematic Collection of Papers. Book 8. Belgrade: Institute for Political Studies, 2019. pp. 237–253.
18. Merkel W. *Embedded and Defective Democracies. Democratization*. 2004. Vol. 11, No. 5. P. 33–58.
19. Merkel W., Croissan A. *Formale Institution und informale Regein in defecten Demokratien*. *Politische Vierteljahresschrift*. 2000. Bd. 41. № 1. S. 3–30.
20. *Nations in Transit*. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit> (дата звернення 29.05.2024).
21. Orbán V. *A munkaalapú állam korszaka következik*. 2014. URL: <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/a-munkaalapu-allam-korszaka-kovetkezik> [дата звернення: 29.05.2024]
22. Puhle H.J. *Democratic Consolidation and “Defective Democracies”*. Facultad de Derecho Universidad Autonoma de Madrid, Estudio/Working Paper 47/2005. URL: www.uam.es/centros/derecho/cpolitica/papers.htm (дата звернення 29.05.2024).
23. Zakaria F. *The Rise of Illiberal Democracy*. *Foreign Affairs*. 1997. № 76 (6). P. 22–43.

Анотація

Приходько А. В. Деконсолідація демократичного режиму в Угорщині та особливості інституціалізації ліберальної демократії. – Стаття.

Досліджено особливості становлення ліберальної демократії в Угорщині. Охарактеризовано концепт неліберальної/іліберальної демократії в політичній науці. Зазначено, що вона може виникати у процесі демократичного транзиту і є перехідним політичним режимом, але в той же час неліберальна демократія може бути і результатом «відкату» від демократії в державах, які успішно здійснили демократичний перехід.

Вказані причини поширення неліберальних демократій в країнах Центральної Європи: 1) слабкість соціальної бази ліберальної демократії; 2) недостатня структурованість громадянського суспільства; 3) відсутність ефективної багатопартійності; 4) економічна криза 2008–2010 рр.; 5) міграційна криза 2015–2016 рр.

Досліджено логіку становлення неліберальної демократії в Угорщині. Окреслена модель неліберальної демократії в Угорщині, яка поєднує п'ять основних стратегій: 1) прийняття нової Конституції; 2) трудова держава замість ринкової економіки; 3) впорядкування міграційної політики; 4) дотримання національної енергетичної політики; 5) діалог з угорською діаспорою та стриманість у прикордонних конфліктах.

Окреслено сутність «орбанізму», як політичного явища на теренах Центральної Європи, до характерних рис якого відносимо: а) відмову підпорядкування офіційному Брюсселю; б) посилення державного управління над інститутами демократії та реформу державного сектора у бік його централізації; в) звернення до консервативних традицій держави; г) посилення авторитарних тенденцій та порушення демократичних свобод.

Охарактеризовано парламентські вибори 2022 р., які вкотре засвідчили домінуючу підтримку проурядової партії «Фідес», яка в черговий раз здобула дві третини місць у Державних Зборах Угорщини.

Ключові слова: Угорщина, політичний режим, демократія, демократичний транзит, хвиля демократизації, дефектні демократії, неліберальна демокра-

ція, іліберальна демократія, «орбанізм», електоральна автократія.

Summary

Prykhodko A. V. The deconsolidation of the democratic regime in Hungary and features of establishing an illiberal democracy. – Article.

The text discusses the formation of illiberal democracy in Hungary. It explains the concept of non-liberal/illiberal democracy in political science. It is worth noting that illiberal democracy can arise during democratic transitions or due to a “backsliding” of democracy in states that have successfully implemented democratic transition.

The factors contributing to the rise of illiberal democracies in Central Europe include: 1) the weak social base of liberal democracy; 2) the inadequate structure of civil society; 3) the absence of an effective multi-party system; 4) the economic crisis of 2008–2010; 5) the migration crisis of 2015–2016.

The formation of illiberal democracy in Hungary is being studied, focusing on the model that combines five main strategies: 1) Adoption of a new Constitution, 2) Shifting towards a labour state instead of a market economy, 3) Regulation of emigration policy, 4) Adherence to the national energy policy, 5) Dialogue with the Hungarian diaspora and showing restraint in border conflicts.

The concept of “Orbanism” as a political phenomenon in Central Europe is characterized by: a) resistance to complying with official Brussels directives; b) increasing state control over democratic institutions and centralizing the public sector; c) embracing conservative state traditions; d) strengthening authoritarian tendencies and infringing on democratic freedoms.

The 2022 parliamentary elections again highlighted the dominant support for the pro-government FIDESZ party. FIDESZ has once again secured 2/3 of the seats in the National Assembly (Hungary).

Key words: Hungary, political regime, democracy, democratic transit, wave of democratization defective democracies, illiberal democracy, “Orbanism”, electoral democracy.